

31.3.2003

2841/4/00

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Esittelijäneuvos Eero Kallio

**POLIISIEN MENETTELY KIINNIOTTOSSA, PIDÄTTÄMISESSÄ JA
KUULUSTELUISSA**

1
KANTELU

A arvostelee eduskunnan oikeusasiamiehelle 14.12.2000 osoittamassaan kantelukirjoituksessa poliisien toimenpiteitä kiinniottoonsa, pidättämiseensä sekä kuulusteluihinsa liittyvissä asioissa. Poliisit olivat 24.1.2000 pidättäneet A:n ja hänen kihlakumppaninsa Korpilammen kylpylässä A:n ollessa kihlakumppaninsa kanssa kylpemässä. A oli vasta jälkeinpäin saanut tietää, että hänen kihlakumppaniaan epäiltiin tapon yrityksestä. A oli saanut palata autollaan kotiinsa Vantaalle. Viiden minuutin ajomatkan jälkeen poliisiauto oli pysäyttänyt A:n ja tällöin hänet oli komennettu ulos autosta ja käsketty laittamaan kädet auton päälle. Tämän jälkeen hänet oli laitettu käsirautoihin ja komennettu poliisiautoon, jolla hänet oli kuljetettu Vantaan poliisitalolle. Siellä hänet vapautettiin käsirautoista noin viiden minuutin kuluttua poliisitalolle saapumisesta. A toteaa, ettei hän ollut missään vaiheessa vastustanut poliisia. A pyytää oikeusasiamiestä tutkimaan seuraavat asiat:

1. Toimiko poliisi oikein, kun A otettiin amerikkalaiseen tyyliin käsirautoihin, vaikka hän oli ollut tilanteessa täysin rauhallinen.
2. Toimiko poliisi oikein, kun poliisista ei ilmoitettu A:n pidättämisestä hänen isälleen. Ilmoitus tehtiin vasta A:n lisävaatimuksen jälkeen 26.11.2000 eli kahden päivän kuluttua kiinniottamisesta.
3. Menettelikö poliisi oikein, kun A:lle ilmoitettiin pidättämisen syy vasta noin vuorokauden kuluttua pidättämisestä.
4. Menettelikö poliisi oikein, kun A:lle ei ilmoitettu hänen oikeudestaan olla kertomatta hänen ja kihlakumppaninsa epäiltyyn rikokseen liittyvistä asioista. A:n käsityksen mukaan poliisi erehdytti hänet kertomaan asioita, joista A:lla oli oikeus olla kertomatta vastoin tahtoaan.

2
SELVITYS

3
RATKAISU

Tapahtumat ilmenevät läänin poliisijohtajan lausunnosta. Tapahtumat liittyvät 16.11.2000 tapahtuneen tapon yrityksen tutkintaan. Poliisi oli saanut selville, että rikoksesta epäilty henkilö oli 17.11.2000 majoittunut Hotelli Korpilammelle. Poliisi ryhtyi välittömästi toimenpiteisiin henkilön ottamiseksi kiinni. Epäilty otettiin kiinni A:n varaamasta hotellihuoneesta, johon hän oli majoittunut A:n kanssa. Kiinniotto ei kohdistunut A:han, koska häntä ei tuossa vaiheessa epäilty mistään rikoksesta. A sai poistua paikalta.

Myöhemmin huoneessa suoritettussa kotietsinnässä löytyi 40 grammaa amfetamiiniksi epäiltyä huumausainetta. Tässä vaiheessa asian tutkinta muutettiin myös huumausainerikoksen tutkinnaksi. Koska A oli tosiasiallisesti hallinnut kyseistä hotellihuonetta, epäily kohdistui myös häneen. Paikalla ollut tutkinnanjohtaja, ylikomisario määräsi tällöin A:n otettavaksi kiinni epäiltynä huumausainerikoksesta. A tavoitettiin tämän jälkeen autostaan Vihdintiellä Espoossa.

Käsittelen tapahtumia kantelussa numeroidussa järjestyksessä.

3.1

Kiinniotto ja käsirautojen käyttäminen

A otettiin kiinni 17.11.2000 klo 19.40 Vihdintiellä Espoossa, kun hän oli henkilöautolla matkalla Korpilammelta kotiinsa. Vanhempi konstaapeli B oli poliisilaitoksen selvityksen mukaan välittömästi ilmoittanut A:lle kiinnioton syyn. Toinen poliisipartion poliisimiehistä kuljetti A:n auton Vantaan poliisilaitokselle, jotta se ei joutuisi ilkeiden kohteeksi. Tällöin poliisiautoon, jolla A vietiin poliisilaitokselle, jäi vain yksi poliisi. Kun hän toimi myös auton kuljettajana, poliisit päättivät laittaa kuljetuksen turvaamiseksi A:lle käsiraudat. Poliisilaitoksella käsiraudat poistettiin heti A:lle tehdyn säilöönpanotarkastuksen jälkeen.

Käsirautojen käyttämisessä on kysymys poliisilain 27 §:ssä säädetystä voimakeinojen käyttämisestä. Poliisi saa muun muassa kiinniottamisen toimittamiseksi tai pakenemisen estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinoja käytettäessä on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttavat seikat. Päätös voimakeinojen käyttämisestä ei saa olla rutiininomainen, vaan se pitää harkita jokaisessa yksittäistapauksessa edellä selostettuja seikkoja huolellisesti punniten. Lääninpoliisijohtaja katsoo lausunnossaan, että käsirautojen käyttämiselle esitetyt perusteet ovat olleet tässä tapauksessa sinänsä asiallisia. Poliisilain 27 §:n 1 momentin mukaisia edellytyksiä voimakeinojen käyttämiselle ei lääninpoliisijohtajan käsityksen mukaan kuitenkaan ole tässä tilanteessa ollut. Vantaan poliisilaitoksen selvityksessä ei lääninpoliisijohtajan mukaan ole mitään sellaista, joka antaisi aiheen arvioida A:n aiheuttaneen tuolloin konkreettista uhkaa poliisin toimenpiteille.

Voimakeinojen käytön edellytyksiä tulee lääninpoliisijohtajan mukaan arvioida myös niiden tarpeellisuuden perusteella. Vantaan poliisilaitos perustelee voimakeinojen käytön tarpeellisuutta tässä tapauksessa kuljetuksen turvaamisella, mahdollisen todistusaineiston kätkemis- ja hävittämisvaaralla ja kantelijan omaisuuden (henkilöauton ja siinä olevien tavaroiden) suojaamisella. Voimakeinojen käyttöön ei kuitenkaan ole syytä ryhtyä, mikäli haluttu asiantila voidaan saavuttaa muilla keinoin. Lääninpoliisijohtajan mukaan tässä tapauksessa paikalle olisi voitu pyytää myös toinen poliisipartio. Tällöin A:n kuljetuksen hoitaneeseen poliisiautoon olisi saatu kaksi poliisia eikä voimakeinoja olisi tarvinnut käyttää.

Voimakeinojen käyttämiselle ei olisi ollut tarvetta myöskään, jos A:n auto olisi jätetty tien varteen ja haettu myöhemmin Vantaan poliisiasemalle. Tässä tapauksessa jää tietenkin se vaara, että autoon olisi voitu murtautua tai vahingoittaa sitä lyhyenkin ajan kuluessa.

Omana käsityksenäni ilmoitan yhtyvänä edellä selostettuun poliisijohtajan näkemykseen voimakeinojen käytön edellytyksistä.

Poliisipartio on tehnyt ratkaisunsa asiassa ennen muuta tarkoituksen mukaisuusperusteella. Poliisin voimavarojen säästäminen, jolla tarkoitan toisen poliisipartion kutsumatta jäämistä, ei mielestäni kuitenkaan saa muodostua perusteeksi voimakeinojen käyttämiselle. Tässä tapauksessa tilanne on tosin ollut paikalle osuneelle poliisipartiollekin yllättävä ja nopea. Käsirautojen käytön aikana A on ollut suurimman osan ajasta joko poliisiautossa tai poliisiasemalla eikä siten ole joutunut sillä tavoin ihmisten näköpiiriin, että hän olisi joutunut häpeämään käsirautoissa olemista. Käsirautojen käyttämisestä ei ole tässä suhteessa aiheutunut A:lle vahinkoa.

Tilannetta kokonaisuudessa arvioidessani tyydyn saattamaan edellä kerrotun käsitykseni voimakeinojen käytöstä pidättäytymisestä silloin kun käytettävissä on vaihtoehtoisia keinoja vanhemman konstaapelin B:n tietoon vastaisen varalle. Edellä esitetty on käsitykseni mukaan syytä ottaa huomioon myös Vantaan poliisilaitoksen sisäisessä koulutuksessa.

Kantelussa mainitusta "amerikkalaistyyliin" suoritetuista turvallisuustarkastuksista totean, että tämänkaltaisissa kiinniottotilanteissa suorite taan aina turvallisuustarkastus. Vaikka tämäkin tarkastus on suoritettava hienotunteisuutta noudattaen, joutuu tarkastettava yleensä nostamaan kätensä ylös ja nojaamaan esimerkiksi tässä tapauksessa autoa vasten. Toimenpiteet saattavat tuntua tarkastettavasta liioitelluilta, mutta ne perustuvat lakiin ja ovat sekä poliisin että kiinniotetun turvallisuuden kannalta tarpeellisia ja usein jopa välttämättömiä. Tältä osin asia ei anna laillisuusvalvonnan kannalta aiheutta enempään pohdintaan.

3.2

Omaisille ilmoittaminen

A kertoo, että hän sai ilmoittaa kiinniotosta isälleen vasta lisävaatimuksen jälkeen 26.11.2000. Esitutkinta-aineistosta ei löydy merkintää ilmoittamisesta. Tavallisesti ilmoitus kirjataan kiinniottopöytäkirjaan. Merkintää ei sen sijaan tehdä siitä, että joku ei halua omaisille ilmoitettavan kiinniotosta.

Selvityksen antaneet poliisit eivät muista ajan kulumisen vuoksi asian yksityiskohtia. Vantaalla noudatettavan käytännön mukaan kiinniotosta ilmoitetaan aina omaisille, jos kiinniotettu sitä pyytää.

Pidättämisestä on pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan viipymättä ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen omaiselleen tai muulle läheiselleen. Pidän omaiselle ilmoittamista tärkeänä myös kiinniottotilanteissa etenkin, jos kiinniotto kestää pitkään ennen pidättämispäätöksen tekoa.

A:n kantelussa esittämät päivämäärät poikkeavat täysin selvityksessä ja lausunnoissa esitetystä sekä esitutkintapöytäkirjaan kirjatusta päivästä. Hänen antamansa päivämäärä 26.11.2000 ei voi pitää paikkaansa.

Asiassa ei ole saatavissa selvitystä siitä, että poliisit eivät olisi suostuneet A:n pyyntöön ilmoittaa kiinniotosta hänen isälleen.

3.3

Ilmoitus pidättämisperusteesta

A:n mukaan poliisi ilmoitti hänelle pidättämisen syyn "vasta n. 24 tunnin kuluttua pidättämisestä". Vanhempi konstaapeli B puolestaan kertoo ilmoittaneensa syyn kiinniottoon A:lle välittömästi kiinniottolanteessa.

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on päätettävä 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä. Kiinni otetulle on välittömästi ilmoitettava kiinniottamisen syy.

A tarkoittaa ilmeisesti pidättämisestä tehtyä ilmoitusta, joka on ylikomisarion selvityksen mukaan tehty välittömästi sen jälkeen, kun päätös A:n pidättämisestä tehtiin juuri mainitun 24 tunnin kuluessa.

Minulla ei ole aihetta epäillä esitetyn selvityksen paikkansa pitävyyttä.

3.4

Kieltäytymisperusteesta ilmoittaminen kuulustelussa

A:ta epäiltiin huumausainerikoksesta. Vanhempi konstaapeli kuulusteli häntä epäiltynä 18.11.2000 ja 19.11.2000. Esitutkinnassa pyrittiin selvittämään, miten A liittyi hänen varaamastaan hotellihuoneesta ja hänen asunnostaan löydettyihin huumeisiin ja muihin rikoksesta epäiltyihin. Ennen kuulustelua A:lle ilmoitettiin, missä asemassa häntä kuulusteltiin.

Ylikonstaapeli kuulusteli 20.11.2000 A:ta todistajana tapon yritystä koskevassa rikostutkinnassa. Selvityksen mukaan A:lta tiedusteltiin, haluaako hän todistaa asiassa. A ilmoitti haluavansa. Tästä tehtiin kuulustelun alkuun nimenomainen kirjaus "Olenn kanssa kihloissa, mutta haluan kuitenkin todistaa tutkittavana olevassa asiassa". A luki kuulustelun jälkeen kuulustelukertomuksensa ja allekirjoitti sen.

Mainitun kuulustelukertomuksen alkuun ei kuitenkaan ole asianomaiseen kohtaan tehty x-merkintää siitä, että A:lle olisi ilmoitettu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n mukaisesta oikeudesta kieltäytyä todistamasta sulhastaan koskevassa asiassa. Ylikonstaapelin mukaan tästä oli kuitenkin ilmoitettu. Mielestäni sitä osoittaa myös edellä todettu merkintä itse kuulustelukertomuksessa.

Merkintä kieltäytymisoikeuden ilmoittamisesta on tehtävä kuulustelukertomukseen. Pidän kieltäytymisoikeudesta ilmoittamista ja merkinnän tekemistä tärkeänä, koska se todistaa ilmoituksen tekemisen. Lähisukulainen saattaa ilmaista halunsa todistaa asiassa, jos hän ei tiedä oikeudestaan kieltäytyä todistamisesta. Tässä tapauksessa on kuulustelukertomuksen alussa olleesta, edellä selostetusta kirjauksesta pääteltävissä, että ylikonstaapeli oli ilmoittanut kieltäytymisoikeudesta A:lle. Totean kuitenkin vastaisen varalle, että kuulustelukertomuksen alkuosan merkintöjä tehtäessä on oltava erityisen huolellinen. Myös tähän seikkaan on syytä kiinnittää huomiota Vantaan poliisilaitoksen sisäisessä koulutuksessa.

3.5

Toimenpiteet

Saatan Vantaan poliisipäällikön C:n tietoon henkilökunnan sisäisessä koulutuksessa huomioon otettavaksi edellä 3.1 kohdassa selostetut seikat ja kannanoton käsirautojen ja yleensäkin voimakeinojen käyttämisen edellytyksistä. Samassa tarkoituksessa tuon esiin 3.4. kohdassa esitetyn käsityksen korostetusta huolellisuudesta tehtäessä kuulustelukertomukseen merkintöjä todistajan oikeudesta kieltäytyä todistamasta lähisukulaistaan koskevassa asiassa.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen päätöksestäni poliisipäällikö C:lle .

Lähetän lisäksi jäljennöksen päätöksestäni vanhemmalle konstaapelille B:lle 3.1 kohdassa ilmenevässä tarkoituksessa.